

Виступ на II-й Всеукраїнській науково-практичній Інтернет-конференції «ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ФАХІВЦІВ У СИСТЕМІ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ: ІСТОРІЯ, ТЕОРІЯ, ТЕХНОЛОГІЇ» (Київ, 28 квітня 2017 року)

Програма конференції: на сайті Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти (ВІДКРИТА ОСВІТА В УКРАЇНІ: <https://ppo.mk.ua>. Розділ КОНФЕРЕНЦІЯ).

УДК 378.2

М. І. Скрипник,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент ЦППО ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України, м. Київ

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ ОСВІТІ: КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПРОБЛЕМИ

Акцентовано увагу на професійному розвитку науково-педагогічного працівника як набуття ним професіоналізму – системи практично-орієнтований форм інтелекту («real-world» intelligence) (емоційного (Emotional Intelligence – EQ), культурного (Cultural Intelligence – CQ), практичного (Practical Intelligence – PQ) та соціального (Social Intelligence – SQ)) як здібностей, пов'язаних із важливими професійно-особистісними сферами життєтворчості викладача. Розкрито сутність практично-орієнтований форм інтелекту. Обґрунтовано основну ідею, задум, гіпотезу професійного розвитку науково-педагогічних працівників як атрибутивної характеристики соціально-економічних трансформацій у контексті економіки знань. Визначено фактори ризику та їх профілактику.

Ключові слова: професійний розвиток, практично-орієнтовані форми інтелекту.

PROFESSIONAL DEVELOPMENT RESEARCH STAFF IN POSTGRADUATE EDUCATION: CONCEPTUALIZATION PROBLEMS

The attention is focused on the professional development of scientific and pedagogical worker as its entry into professional – the system practically-oriented forms of intelligence («real-world» intelligence) (Emotional (Emotional Intelligence - EQ), Cultural (Cultural Intelligence - CQ), practical (Practical Intelligence - PQ) and social (social Intelligence - SQ)) as abilities associated with

important professional and personal spheres of life creation teacher. The article reveals the essence practically-oriented forms of intelligence. The article describes the main idea, hypothesis professional development of teaching staff as an attributive characteristics of socio-economic transformation in terms of the knowledge economy identified risk factors and their prevention.

Key words: *professional development, practical-oriented forms of intelligence.*

Актуалізація означеної проблеми зумовлена декількома причинами: по-перше, економічними (відповідь на вимоги ринку праці у царині вищої освіти, адже глобалізація, тобто інтенсивна інтеграція національних економік, інтенсифікованих розвитком інформаційних технологій, динамікою постфордистських форм у сфері трудової діяльності, зумовлює зміни, які вважають основою виникнення нового типу економіки – «економіки знань»); по-друге, соціокультурними (конструювання соціокультурних відносин у системі «освіта – дорослий» на основі врахування особистісних та культурологічних факторів); по-третє, науковими (врахування нового типу раціональності для осмислення духовної та матеріальної діяльності, а також цінностей особистості); по-четверте, освітніми (створення відкритої системи неперервного професійного зростання особистості упродовж життя та побудова життєвих пріоритетів на цьому шляху).

Стан розроблення проблеми в науці та практиці. У науках про освіту існує визначене коло робіт, присвячених вивченню цього питання: з точки зору неперервної професійної освіти (Я. Бельмаз, О. Кузнецова); в аспекті технології підготовки вчителів (В. Балакін, С. Клепко, В. Крижко); з позиції стратегії формування професіоналізму (І. Мартиненко, Л. Хомич) та підвищення кваліфікації педагогів (В. Биков, В. Олійник); у контексті компаративно-педагогічних досліджень (Л. Пуховська, А. Соколова). Студіювання соціально-економічної, психолого-педагогічної літератури з проблеми дозволило узагальнити стан наукового опрацювання, зокрема визначено, що в науці про освіту досягнуто таких результатів:

- досліджено історію та сучасні тенденції розвитку вищої педагогічної освіти (В. Луговий, О. Лавріненко, В. Майборода, О. Глузман);
- розкрито закономірності формування педагогічної майстерності освітянських кадрів і розвитку професійно важливих якостей майбутніх викладачів (О. Абдуліна, Є. Барбіна, І. Зязюн, В. Косарьов, А. Крючатов, Н. Лобанова, Н. Ничкало);
- обґрунтовано професійно-педагогічну підготовку (І. Богданова, О. Дубасенюк, З. Курлянд) та її спрямованість на майбутнього викладача вищої школи (В. Калошин, Б. Левківський, Г. Матушевський, О. Мороз, В. Слоцьонін, Б. Степанишин, В. Юрченко);
- визначено специфіку професійно-педагогічної діяльності викладача вищої школи (Є. Астахова, В. Кіпень, Г. Коржов, Н. Кузьміна, А. Кузьмінський), забезпечення якості вищої освіти та професійної діяльності

викладача в зарубіжних освітніх системах (Д. Брофі, Д. Дейв, О. Матвієнко, Н. Мукан, Р. Пасачинські, Д. Пітер, М. Фален, Т. Шерман та ін.), моніторингу якості професійної діяльності науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів (І. Анненкова);

– сутнісно описано зміст поняття «професійний розвиток» (загальне поняття) та «професійний розвиток науково-педагогічних працівників» (конкретне поняття);

– схарактеризовано підходи (компетентісний, акмеологічний, системний, контекстний) до підготовки конкурентоздатного фахівця та на основі антропологічного, синергетичного, особистісного, діяльнісного, акмеологічного та системного підходах розроблено науково-методичну систему розвитку педагогічного професіоналізму молодого викладача вищої школи (Т. Федірчик);

– обґрунтовано теорію кар'єрного циклу (З. Мевареч, Р. Фесслер та Дж. Крістенсен, М. Хуберман), основні ідеї якої імплементовано в управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників у контексті фінансового забезпечення їхньої професійної діяльності (А. Печенюк);

– визначено універсальний характер феномену післядипломної педагогічної освіти та положення про своєрідність його імплементатії в національні державні освітні доктрини (В. Олійник, Т. Сорочан, Г. Штомпель);

– з'ясовано роль післядипломної освіти як соціокультурного регулятивну освіти, запропоновано дефініцію «професійний розвиток науково-педагогічного працівника», її специфікації в андрагогії (Т. Борова).

Унаслідок ретельної рефлексії вітчизняної та зарубіжної соціально-економічної, психолого-педагогічної літератури з'ясовано, що дослідники ґрунтовно вивчають професійний розвиток (загальне поняття) та професійний розвиток науково-педагогічних працівників (конкретне поняття), зіставляючи відомості з потребами економічного та соціокультурного комплексу, із психолого-педагогічними аспектами професійного розвитку особистості. Попри продуктивність і значущість представлених у науковій літературі досліджень, не розв'язано суперечності між необхідністю модернізації системи післядипломної педагогічної освіти в умовах соціокультурних глобалізаційних викликів, змін у науці другої половини ХХ ст. – поч. ХХІ ст. та браком концептуальних підходів до професійного розвитку науково-педагогічних працівників як кадрового забезпечення системи вищої освіти.

У розумінні професійного розвитку науково-педагогічних працівників виходимо із **таких положень**:

1. Професійний розвиток є комплексом видів діяльності, що здійснюється на систематичній основі, з метою підготовки науково-педагогічних працівників до їхньої професійної діяльності й охоплює: післядипломну освіту – підготовку у ВНЗ (магістр); підвищення кваліфікації

науково-педагогічних працівників; неперервний професійний розвиток в умовах освіти дорослих.

2. Результатом професійного розвитку науково-педагогічного працівника є набуття *професіоналізму – системи практично-орієнтованих форм інтелекту («real-world» intelligence)* (емоційного (Emotional Intelligence – EQ), культурного (Cultural Intelligence – CQ), практичного (Practical Intelligence – PQ) та соціального (Social Intelligence – SQ)) як здібностей, пов'язаних із важливими професійно-особистісними сферами життєтворчості викладача.

3. Зокрема, йдеться про:

– *емоційний* (Emotional Intelligence – EQ) (Mayer, 1993) та *культурний інтелект* (Cultural Intelligence – CQ) (Earley, 2003) (емоційно-ціннісні здібності, репрезентовані високим рівнем загальної культури, усвідомленням та розумінням власних емоцій і емоцій оточуючих, психолого-педагогічної компетентності для ефективної діяльності в культурно різноманітному освітньо-науковому середовищі);

– *практичний інтелект* (Practical Intelligence – PQ) (Sternberg, 2000) (когнітивні здібності методології наукового пізнання та практичної реалізації результатів проведених досліджень у змісті, технологіях викладання навчальних дисциплін для креативної модифікації науково-освітнього простору);

– *соціальний інтелект* (Social Intelligence – SQ) (Thorndike, 1937) («далекоглядності в міжособистісних стосунках» (за Е. Торндайком (Thorndike)) як здібності до: цілепокладання і цілездійснення, науково-педагогічної рефлексії для успішного спілкування і комунікації, соціально-професійної мобільності.

Основна ідея: для професійного розвитку науково-педагогічних працівників як атрибутивної характеристики соціально-економічних трансформацій у контексті економіки знань необхідно забезпечити зміст і технології післядипломної педагогічної освіти сучасними концепціями та методиками психолого-педагогічної підготовки.

Задум: модернізувати психолого-педагогічну підготовку науково-педагогічних працівників в умовах післядипломної педагогічної освіти відповідно до сучасних викликів інтернаціоналізації освітньої і наукової діяльності, технологічності у сфері освіти та науки. Для цього необхідно розробити концептуальну модель, зміст і технологію психолого-педагогічної підготовки науково-педагогічного працівника в умовах післядипломної педагогічної освіти, а також методика дослідження особливостей професійного розвитку науково-педагогічного працівника.

Гіпотеза дослідження: якщо післядипломну педагогічну освіту забезпечити сучасними методами психолого-педагогічної підготовки фахівців у галузі вищої освіти, то можна забезпечити умови для професійного розвитку науково-педагогічних працівників, які вільно орієнтуються у постійно змінних соціально-економічних умовах, оптимально професійно самореалізуються у суспільстві економіки знань, інтегруються в

сучасний науково-освітній ринок праці, здатні до саморозвитку системи практично-орієнтованих форм інтелекту («*real-world*» *intelligence*) у фундаментальних (дослідницьких) та прикладних (педагогічних) напрямках професійної діяльності.

Фактори ризику.

1. *Зосередженість уваги на психолого-педагогічній підготовці науково-педагогічних працівників та часткове ігнорування фундаментальної, соціально-гуманітарної, інформаційно-технологічної та практичної складової підготовки.*

Профілактика: введення в навчальний процес інтерактивних технологій післядипломного навчання, ситуацій партнерства, колективної мислєдїяльності; розроблення змісту психолого-педагогічної підготовки на *інтегрально-праксеологічному* підході – для *інтеграції практично-орієнтованих форм інтелекту.*

2. *Відсутність у науково-педагогічних працівників післядипломної педагогічної освіти уміння відбирати та структурувати зміст психолого-педагогічної підготовки.*

Профілактика: розроблення матриці відбору освітніх елементів та представлення варіантів модулів для структурування програм психолого-педагогічної підготовки науково-педагогічних працівників – для *розроблення Курикулуму підвищення кваліфікації.*

3. *Вузькопрагматичні установки науково-педагогічних працівників, їхні локальні запити.*

Профілактика: підвищення психолого-педагогічної компетентності науково-педагогічних працівників завдяки розробленим та апробованим методикам діагностики показників і рівнів розвитку системи практично-орієнтованих форм інтелекту – для *конкурентоздатності науково-педагогічних працівників на ринку освітніх послуг.*

Концептуальна ідея. Психолого-педагогічна підготовка науково-педагогічного працівника в умовах післядипломної педагогічної освіти складає основу професійного розвитку науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації і передбачає формування фундаментальних гуманістичних і гуманітарних знань, умінь діалогічного спілкування, професійних компетенцій у сфері наукової комунікації, теорії вищої освіти й навчання. Психолого-педагогічна підготовка для розвитку професіоналізму науково-педагогічного працівника є органічною єдністю загального, особливого й одиничного. Як *загальне* вона відображає закономірності неперервної освіти і є складовою післядипломної педагогічної освіти; як *особливе* – має свою специфіку, зумовлену психолого-педагогічними аспектами діяльності науково-педагогічного працівника за різними науковими галузями, необхідністю здійснювати науково-освітній вплив у професійній діяльності; як *одиничне* – відображає залежність психолого-педагогічної підготовки від

сформованої системи практично-орієнтованих форм інтелекту («*real-world intelligence*») викладачів.

Основна ідея дослідження полягає у наданні психолого-педагогічній підготовці науково-педагогічних працівників культурологічного характеру та ознак системності, що передбачає розробку *інтегрально-праксеологічного підходу*. Концепція ґрунтується на системному підході до визначення структури психолого-педагогічної підготовки, кожна складова якої є об'єктом дослідження.

Основні результати опубліковано в низці праць автора [4–7]. **Практичне значення** дослідження полягає у створенні системи практико-орієнтованої психолого-педагогічної підготовки науково-педагогічних працівників, що забезпечує формування в них психолого-педагогічного досвіду (педагогічно адаптованого соціокультурного досвіду, досвіду організації науково-експериментальної роботи та освітньої діяльності у вищих навчальних закладах) як складових системи практично-орієнтованих форм інтелекту («*real-world intelligence*»).

Література

1. Горбачик А., Любива Т., Нікітіна Т. Перевірка валідності та надійності шкали культурного інтелекту в Україні / А. Горбачик, Т. Любива, Т. Нікітіна // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2015. – № 1. – С. 132 – 148.
2. Олійник В. В. Транснаціональні теоретичні конструкти післядипломної освіти / В. В. Олійник, Г. О. Штомпель // Вища освіта України. — 2014. — № 3, дод. 1. — С. 59–65.
3. Особистісний і професійний розвиток дорослих: теорія і практика: монографія [Аніщенко О.В. Баніт О.В., Василенко О.В., Волярська О.С., Дорошенко Н.І., Зінченко С.В., Сігаєва Л.Є.]; за заг. ред. Аніщенко О.В. – К.: ІПООД НАПН України, 2016.
4. Скрипник М. І. Підготовка науково-педагогічних кадрів, аспірантів та здобувачів: модернізація процесу навчання в системі післядипломної освіти: методичні рекомендації для системи післядипломної освіти // Марина Іванівна Скрипник; За наук. ред. Євгенії Родіонівни Чернишової; Держ. вищ. навч. закл. «Ун-т менедж. освіти». – К., 2014. – 151 с.
5. Скрипник М. І. Проектування технологій навчання у процесі підготовки науково-педагогічних працівників / М. І. Скрипник // Теорія і практика підготовки науково-педагогічних кадрів в Україні: зб. наук. пр.; НАПН України, Ун-т менедж. освіти. – К.: СПД-ФО «Рудник В.А.», 2012. – С. 168 – 183.
6. Скрипник М. І. Психолого-педагогічна підготовка науково-педагогічних працівників у післядипломній освіті: праксеологічний вимір / М. І. Скрипник // Нові технології навчання: наук.-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – К., 2015. – Вип. 84. – К.: «Агроосвіта», 2015. – С. 66 – 72.

7. Скрипник М. І. Структурування змісту підготовки науково-педагогічних працівників у системі післядипломної освіти /М. І. Скрипник // Наукові записки Київського університету туризму, економіки і права. Серія: філософські науки. / Гол. ред. В.С. Пазенок. – К.: КУТЕП, 2015. – Випуск 20. – С. 168 – 183.
8. Штомпель Г.О. Терціарні важелі освітньої та науково-освітньої політики / Г.О. Штомпель // Вища освіта України. – 2013. – № 3 (додаток 2). – С. 52 – 58.